

mélyes élmények is irodalomtörténeti érdekűek, sehol nyoma sincs hivalkozó magamutogatásnak: jól példázzzák ezt Radnóti és más író társakra való visszaemlékezései.

Az irodalom viszonylatok szövevénye: Gelléri és Krúdy, Witmann és Hemingway, Füst és Illyés. Párhuzamai nem erőltetettek, hasonlításai nem a művészi egyéniséget csorbítja meg, hanem éppen a hasonlóság mellett, annak eredetiségét domborítja ki.

Ha nem tetszik neki valami, vagy ábrázolja, vagy kimondja nyíltan, mint például Takács Gyula egyik korai kötetéről. És ugyanakkor nem bántó elmarasztalása, mert ellenvetései mellett meggyőz arról is, hogy bízik jövőjében. (Takács Gyula az azóta eltelt 25 év alatt messze túlszárnyalta ezt a várakozást is.)

A kötet, annak ellenére, hogy szubjektív költői vallomás az irodalomról és főleg a költészetéről, irodalomtörténeti érdekű. Nemcsak mélyen szántó filológiai igényességű tanulmányai, a *Horatius noster*, a *Reviczky emlékezete*, az *Eötvös József öregkora*, a *Rákóczi emlékiratai*, de a két világháború közötti magyar irodalom megelevenítése is.

A kötet jelentős részét alkotják a közvetlen elődökkel foglalkozó cikkek (*Füst Milánról*, *Babitsról*, *Kosztolányiról*, *Nagy Lajosról*, *Schöpplin Aladáról*) és a kortársak (*Gelléri Andor Endre*, *Radnóti*, *Takács Gyula*, *Nemes Nagy Ágnes*) műveiről írott kritikái, vagy megemlékezései.

A harmadik nagy csoport a világirodalom, amelyhez nem kis mértékben a fordító, a tolmács szerepében közelített. És végső soron ide kapcsolódnak a fordításról írott cikkei is. A *III. Richárd*, az *Angol barokk líra*, A „*Fűszálak*” *évfordulója*, az *Appollinaire*, vagy a *Jegyzetek Radnóti La Fontaine-fordításához*.

Kosztolányihoz áll a legközelebb az elődök közül, róla szóló írásai szubjektív vallomások. És értékeit, munkásságának arányait mégsem torzítja el a szeretet, kritikusi szemmel ítéli meg műveit. Jól látja, hogy igazán nagy remekművet semmit vagy alig alkotott, nem úgy mint a magyar költészet nagyjai, mégis visszavonhatatlanul vonzódott hozzá. Bár nem találja rokonszenvesnek Kosztolányi könnyed politikai magatartását, mégsem világnézeti megítélésai ellen berzenkedett elsősorban, hanem „fennkölt léhasága” ellen, amely „tiltakozott benne a nagy költészet ellen.” Vas István úgy rajongott Kosztolányi „tündöklően erkölcstelen”, „szabad játékos”, „cinikusan gyönyörű” költészetéért, mint az iskolát halálosan komolyan vevő eminesztanuló, a felsőbb osztályos, titokban csodált és irigyelt vagányért. Első pillanatra fölháborította Kosztolányi felelőtlen rímjátéka, a következő pillanatban azonban már varázsa alá került.

A vonzások és taszítások szubjektív elemzéséből végül is egy megkapó, plasztikus Kosztolányi-portré bontakozik ki előttünk.

Noha a könyv Vas István írói pályájának több mint két évtizedét foglalja magába — kritikái, tanulmányai révén —, eszmei művészi karakteréről véglegesen mégsem mondhatunk. A kötetben föllelhető természetes fejlődésvonalnak azóta folytatása is van, a Kortárs legutóbbi számaiban közölt *Nehéz szerelem* című önvallomás-sorozata eszmei-művészi továbbgazdagodását ígéri. Eszmei differenciálódását a polgári létezésről való kimozdulása jellemzi.

Ez az eszmei gazdagodás művészi jellemző is frissíti, az ábrázolásnak és a gondolatoknak, a polémiáknak szélesebb teret enged.

Szalay Károly

Szilágyi János: A magyar munkáskönyvtárak a két világháború között. (1920—1944). Bp. 1961. Akadémiai K. 115 l. (A Magyar Könyv, 1.)

A magyar könyvtárügy és a magyar könyv története máig megiratlan. Ennek oka nemcsak a vállalkozók hiánya, de elsősorban az a tény, hogy az előmunkálatok is csak az utóbbi időben indultak meg, nincs se kellő számú összefoglaló mű, se részlettanulmány, de még adatfeltáró cikk vagy közlemény is alig. A *Magyar Könyv* c., kötettel indult sorozat ezt a feladatot kívánja megoldani a kutatások rendszeres publikálásának biztosításával.

Szilágyi János könyve gazdag tényanyagra épített helyzetjelentés a Horthy-fasizmus időszakából. Részletes elemzését adja egyrészt az állam által támogatott állami, üzemi, egyházi szervezésű könyvtárak, másrészt a kommunista és a szociáldemokrata párt, valamint a szakszervezetek által létesített könyvtárak állományának. Következtetéseit a történettudomány és a könyvtártudomány (szakrend, katalógusok stb.) szemszögéből vezeti le. A statisztikai felsorolásokból kiderül, hogy néhány marxista klasszikus mellett (Marx, Engels, Lenin stb.) a magyar (Ady, József Attila, Várnai Zseni, Révész Béla, Móricz Zsigmond, Gergely Sándor, Kassák Lajos stb.) és világirodalmi (Balzac, Gorkij, Solohov stb.) szempontból egyaránt értékes gyűjteményeket csupán a kommunista, a szociáldemokrata és a szakszervezeti könyvtárak alkották. Ezzel szemben: az állam és a munkaadók által létrehozott intézmények állományában néhány külföldi és hazai klasszikus mellett az uralkodó osztályt glorifikáló, színtelen írógyéni-ségek egész sora helyet kapott (Pekár-Gyula,

Forró Pál, Bús Fekete László stb.). Tekintettel arra, hogy a munkásság zöme elsősorban a saját maga által alapított könyvtárakat látogatta, azért módja nyílt arra, hogy megismerkedjen a marxista—leninista eszmékkel, és a haladó baloldali irodalommal.

A Szilágyi János által rendszerezett anyag értékes forrás a két háború közti magyar irodalomtörténet kutatói számára.

Verseghi György

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. 1826—1961. Szerk.: Rózsa György irányításával Csapodi Csaba, Moravék Endre [stb.] Bp. 1960. Akadémiai K. 109 l. 1 térk.

A könyveknek is megvan a maguk sorsa, mondja a latin szállóige, s hozzátéhetjük: a könyvtáraknak is, mégpedig izgalmasabb, tanulságosabb az egyes könyvekénél, mert, adott esetben, az egész társadalom fejlettségét, szellemi törekvéseit tükrözheti. Jól példázza ezt az Akadémia Könyvtárának az a — jóllehet csak vázlatos — története, melyet a fennállása 135. évfordulóját ünneplő Könyvtár jubileumi kiadványában olvashatunk. Tömör, tárgyilagos, tényszerűségével meggyőző krónikája ez a Könyvtár életútjának, az alapvetés korától kezdve a lassú, de nagyjából egyenletes fejlődés évtizedein s a két világháború közötti időszak válság-periódusán át a felszabadulás után bekövetkezett ugrásszerű fejlődés időszakáig. A kiadvány további fejezetei szervesen kapcsolódnak a történeti áttekintéshez: a Könyvtár jelenlegi állapotának, szolgáltatásainak, katalógusainak, kölöngyűjteményeinek bemutatása, valamint a külföldi cserekapcsolatok és a Könyvtár szakmai irányítása alatt álló intézeti könyvtári hálózat ismertetése tényekkel, beszédes számadatokkal győz meg arról, hogy a Könyvtár az elmúlt évtized során mind szellemét, mind szervezettségét és technikai színvonalát tekintve valóban szocialista típusú tudományos intézménnyé vált. Egyetlen példával is jól érzékeltethetjük fellendülésének arányait: jelenleg 86 állam több mint 1700 intézményével áll csereviszonyban (szemben az 1938. évi 450-nel), tehát az Akadémia Actái és egyéb cserekiadványai a Könyvtár kapcsolatokat léte-

sítő és fenntartó szívós, céltudatos munkája nyomán ma már a Földnek csaknem valamennyi országába eljutnak. Külön dicséretet érdemel a jubileumi kiadvány izléses külső kiállítása, gondos szerkesztése, a jól megválasztott művészi felvételek és a Könyvtár feltve őrzött kincseiről készült, technikailag kifogástalan fénymásolatok.

Az Akadémia Könyvtára irodalomtörténeti kutatásunk egyik fő bázisa és műhelye. Szinte predesztinálja erre irodalomtörténeti vonatkozásokban gazdag múltja, hagyományai és anyaga. A főraktár magas falpolcain vagy a Régi magyar könyvtár modern beépített szekrényeiben ma is ott állnak valahol azok a régi főlíások, amelyek között Vörösmarty Mihály 1844—1845 fordulóján tűnődve megállt, hogy aztán — a hagyomány szerint egy hosszú és unalmas akadémiai értekezlet alatt — papírra vesse *Gondolatok a könyvtárban* című versét. A Könyvtár e költeménnyel mindjárt megnyitása után bevonult a magyar irodalom történetébe, melyhez — közvetve vagy közvetlenül — azóta is szoros, állandó kapcsolat szálai fűzik. Régi magyar, valamint felvilágosodás- és reformkori nyomtatványanyaga páratlanul gazdag, kézirat- és levéltára pedig az irodalomtörténeti kutatás számára egyenesen nélkülözhetetlen, korántsem kiaknázott s napról-napra gyarapodó kincseshánya. Az együttműködés egyik fontos területe továbbá a világirodalom története, melynek tudományos anyagát s a világirodalom klasszikusainak és nagyjainak munkáit a Könyvtár az 1958. évi miniszteri rendelet értelmében mint tudományos szakkönyvtár gyűjteni tartozik. Értékes segítséget kapnak kutatóink a néhány éve létesült, technikailag kitűnően felszerelt mikrokönyvtártól, mely a nehezen hozzáférhető (külföldi, vidéki) nyomtatványokról, kéziratokról készített mikrofilmek ezreit bocsátja rendelkezésükre. A Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatának megjelentetése például alig volna lehetséges e segítség nélkül. S van az együttműködésnek egy még szorosabb formája is. A Könyvtár, a tudományos munkából közvetlenül részt vállaló dolgozói révén, régi, értékes hagyományainak szellemében, mindkét félre gyümölcsöző, termékeny kapcsolatokat tart fenn az irodalomtörténeti kutatással.

Kiss József